

Tibori Timea

A TUDÁS, A TUDOMÁNY MŰVELÉSÉNEK DICSÉRETE Gondolatok egy projektzáró tanulmánykötetről¹

DOI 10.35402/kek.2022.3.8

Több ciklusban végzett,² országos reprezentációt biztosító és nemzetközi kitekintésre alkalmas írásokat szerkesztettek füzérbe olyan társadalomkutatók, akik több mint egy évtizede vizsgálják a tudományos pályákra való felkészülést, a fokozatszerzést, a karrierépítést eltérő útjait, módjait, a nemek közötti különbségek, az esélyteremtési küzdelmek, a munka és a magánélet konfliktusait. Ha a témát leegyszerűsítve azt öröközölnék tekintjük, azt kérdezhetnénk, mi újat ad ez a tanulmánygyűjtemény, hiszen számos megközelítésben olvashattunk már vizsgálati beszámolókat, kutatói véleményeket, de az előítéletekkel terhelt közfelfogás alig változott. E kötet szerzőit az vezérelte, hogy hitelesen feltárják azokat a folyamatosan meglévő ellentmondásokat, melyek esetenként elhalványítják a tudás, a tudományok értékét, művelésének fontosságát, elismerésének, elismertetésének szükségességét.

A szerzők kutatásaikkal arra törekedtek, hogy meghaladják azt a sztereotípiát, hogy a PhD fokozat megszerzése az alapja a tudományos pályának. Tételük bizonyítására döntően speciális tudományterületek művelőit kérdezték, követték életútjukat, eredményeiket és kudarcaikat. Egyetértenek abban, hogy a 21. század új követelményeihez igazodva kívánatos volna új funkciókat megfogalmazni a tudományos karrierekkel kapcsolatban, melyek differenciáltabban igazodnak a különböző fejlettségű társadalmak és gazdaságok szükségleteihez és kihívásaihoz.

A válogatást, a szerkesztést megalapozta, hogy a Szerkesztők maguk is gyakorló társadalomkutatók, oktatók, a projektek világában jártas kutatásszervezők: Tardos Katalin, aki a projekte(ke)t több cikluson át vezette kiemelkedő eredménnyel, Paksi Veronika, aki egyéni kutatási témájának példás

művelésén túl mindvégig jelentős szerepet vállalt a konzorciumban résztvevők zavartalan együttműködésének biztosításában, és Fábri György, aki kiemelkedő vezetői tulajdonságokkal és eredményekkel rendelkező tudányszociológus, tudománykommunikátor. A kötet bevezetőjében Fábri György így vall szerkesztői munkájukról: „Tudányszociológiai folyamatok és társadalomkutatási módszertanok metszéspontjából formálódott az a kutatási program, amelynek eredményeit ebben a kötetben foglaltuk össze a doktori képzés helyéről, szerepéről a karrierutakban... programunk tematikai újdonsága abban állt, hogy a korábbi kutatási előzményeket felhasználva éppen ezeket a megközelítéseket alkalmazta a doktoráltak pályaképezés vizsgálatához. Vagyis találkozott benne a magyar viszonyok sajátosságaira reflektáló kutatási előzmények felhasználása és a nemzetközi kutatási trendek alkalmazása. Ez a tartalmi metszéspont nagyban erősítette a kutatás eredetiségét, és adott nemzetközi perspektívát a hazai vizsgálatoknak”.³

A pragmatikus kötet szerkesztéshez híven érdemes az egyes fejezeteket gondolati egységnek tekintve szisztematikusan tanulmányozni. *A tudományos karrierek...* esetében, akár a társadalom egyéb területein újra és újra kiéleződnek a nemek közötti eltérésekre fókuszáló, azt erősítő, argumentáló vélemények, melyekről csak a friss szemléletű kvantitatív, kvalitatív (döntően vegyes módszertanú) vizsgálatok adhatnak korszerű orientálást. A nemi szerepekkel összefüggésben differenciált kutatások folytak a tudományos fokozattal rendelkezők munkaerőpiaci esélyeiről, s nem utolsósorban arról a küzdelemről, amellyel – a kötet címének megfelelően – az egyének próbálnak egyensúlyt teremteni a hivatásuk és a magánéletük között, megmutatva sajátos megküzdési stratégiáikat is.

E fejezet nyolc tanulmányából – szemléletében, módszertanában megalapozottan – olvasóként

1 *Tudományos karrierek a 21. század elején*. Szerk. Tardos Katalin – Paksi Veronika – Fábri György. Szeged, Belvedere Meridionale, 2021., 319 oldal.

2 „*Karriermodellek és karrierépítés a kutatás-fejlesztésben. Különbségek és egyenlőtlenségek a munkaerőpiaci lehetőségek, a személyes kapcsolatháló és a munka-magánélet egyensúlya tekintetében*” című NKFIH 116102, NKFIH 116163 és NKFIH 116099 konzorcialis pályázatok alapján.

3 Fábri György 2021 Bevezetés. In *Tudományos karrierek a 21. század elején*. Szerk. Tardos Katalin – Paksi Veronika – Fábri György. Szeged, Belvedere Meridionale, 5.

a tudományos karrierutak kutatói értékelése,⁴ és a munka-magánélet összeegyeztetésének szempontjai, technikái⁵ nagyon tanulságosak. „A tudományos munka többek között abban különbözik más foglalkozásoktól, hogy legalább akkora szabadságot nyújt a két terület összeegyeztetéséhez, mint amekkorát kiharcolt ennek lehetőségéből”.⁶ E sommás kijelentést igazolják azok a társadalom- és műszaki tudományok területén aktív munkavállalók interjú-részletei, amelyből a szerepkonfliktusok, eltérő megküzdési technikák jellegzetességei felsejlenek. Megerősítik azt a köznapi tudásunkat, hogy az egyéni karrierutakat csak segítő háttérrel (család, partner, kutató-team stb.) lehet kiteljesíteni. A szerzők részben saját kutatásaikat, részben másodelemzéseket felhasználva olyan témákat is érintenek, mint a tudományos networkök⁷ szerepe, hatása a karrierre, vagy a külföldi kutatóhelyeken történő szakmai sikerek megalapozása,⁸ adaptálása a hazai munkavállalás során.

A második fejezet angol nyelvű tanulmányainak fő címe nemcsak módszertanászok számára ajánlható: *A tudományos karrierök big data és tudományometriai megközelítései*, melyek – különös tekintettel Kiss Anna bevezető tanulmányára⁹ –

4 Tardos Katalin – Paksi Veronika 2021 Tudományos karrierutak kutatói értékelése: női és férfi perspektívák. In *Tudományos karrierök a 21. század elején*. Szerk. Tardos Katalin – Paksi Veronika – Fábri György. Szeged, Belvedere Meridionale, 37-61.

5 Engler Ágnes – Paksi Veronika – Tardos Katalin 2021 Tudományos fokozattal rendelkezők munka-magánélet egyensúlya: problémák és megküzdési stratégiák. In *Tudományos karrierök a 21. század elején*. Szerk. Tardos Katalin – Paksi Veronika – Fábri György. Szeged, Belvedere Meridionale, 127-142.

6 i.m. 127.

7 Veronika Paksi – Katalin Tardos 2021 Networks in Sciences: Women's Research Collaborations and the Old Boys's Club. In *Tudományos karrierök a 21. század elején*. Szerk. Tardos Katalin – Paksi Veronika – Fábri György. Szeged, Belvedere Meridionale, 85-97.

8 Fényes Hajnalka – Paksi Veronika – Tardos Katalin – Markos Veronika – Szigeti Fruzsina 2021 Magyar kutatók külföldön: a női és a férfi karrierutak főbb jellemzői. In *Tudományos karrierök a 21. század elején*. Szerk. Tardos Katalin – Paksi Veronika – Fábri György. Szeged, Belvedere Meridionale, 62-84.

9 Anna Kiss 2021 A literature Review of Scientometric: Methods to Model Academic Careers. In *Tudományos karrierök a 21. század elején*. Szerk. Tardos Katalin – Paksi Veronika – Fábri György. Szeged, Belvedere Meridionale, 145-167.

jelentősen hozzájárulnak a tudományos karrier-probléma megértéséhez, kitüntetetten az akadémiai szférára fókuszáltnak. Egyébként is jelentős az a módszertani sokszínűség, melyet a szerzők alkalmaznak (interjú, fókuszcsoport, kapcsolatháló-elemzés stb.) annak argumentálására, hogy a tudományos karrierök alakulásában meghatározó a nemek közötti esélyegyenlőtlenség, és a gender-szempontok eltérő értelmezése.

A harmadik fejezet gyakorlatorientált, melyet címében pontosan megfogalmaz: *Innovációs együttműködések és munkahelyi esélyegyenlőség: intézményi stratégiák*. Olvasatomban a magyar és angol nyelvű íráskor iskolapéldái a társadalomkutatási módszerek flexibilitásának: olyan esettanulmányok, jó gyakorlatok ismerhetők meg belőlük, amelyek a munkaerőpiac szereplőinek esélyeit latolgatják, melynek közös nevezője a megújulás igénye, kísérlete.

A szakmai lektor, Neményi Mária ajánlójában megfogalmazza a tudományos fokozattal rendelkezők társadalmi státuszának bizonytalanságát, mivel nem tisztáztak az egyetemi és az akadémiai elvárások, a munkaerőpiac, a munkaadók is változóan reagálnak az egyén tudományos ambícióira, s ehhez képest a társadalom szintén az elfogadás/elutasítás mezsgyéjén billeg. Ez a többes nyomás nehezíti a tudományos pályára törekvő vagy ott tartósnak megmaradni, alkotni szándékozókra, akik döntően csak saját erejükre, kreativitásukra támaszkodhatnak céljaik elérésében.

A tanulmányok meggyőzik az érdeklődőt arról, hogy a mondanivaló háttérben longitudinális kutatások, adatelemzések, számos izgalmas módszertani eljárás alapuló vizsgálódás, elemzés áll, amelyek egy irányba mutatnak: a tudásnak, a folyamatos tanulás és önképzés, az újítás eszméjének törnek utat.